

حماسهٔ مسیب‌نامه

پیش‌درآمد ابومسلم‌نامه، روایت بزرگ آسیای میانه

محمد بقای وارس بخاری

تصحیح و تحقیق

دکتر میلاد جعفرپور

[جلد اول]

مجموعه انتشارات
ادبی و تاریخی
موقوفات دکتر محمود افشار

[۷۳]

گنجینه زبان و ادبیات فارسی دری

هیأت گزینش کتاب و جایزه

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - دکتر زاله آموزگار - دکتر جلال خالقی مطلق
دکتر حسن انوری - دکتر فتح الله مجتبابی - دکتر محمود امیدسالار - کاوه بیات
دکتر محمد افشین وفايي (مدیر انتشارات)

درگذشتگان

ایرج افشار - دکتر سید جعفر شهیدی - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی

حماسه مسیب نامه

پیش درآمد ابومسلم نامه، روایت بزرگ آسیای میانه

محمد بقای واریس بخاری

[جلد اول]

تصحیح و تحقیق دکتر میلاد جعفریپور

گرافیسیت، طراح و مجری جلد کاوه حسن بیگلر

صفحه آرا نرگس عباس پور

لیتوگرافی کوثر

چاپ متن آزاد

صحافی حقیقت

تیراژ ۱۱۰۰ نسخه

چاپ اول ۱۳۹۸

ناشر

انتشارات دکتر محمود افشار

خیابان ولی عصر، بالاتر از چهارراه پارک وی، خیابان عارف نسب، کوی لادن، شماره ۶

تلفن: ۲۲۷۱۷۱۱۴ دورنما: ۲۲۷۱۷۱۱۵

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، بلاک ۴۸

تلفن: ۵-۶۶۹۵۳۸۰۴ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان ها

۵-۶۶۹۵۳۸۰۴

شورای تولیت

متولیان مقامی

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش)
وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی - رئیس دانشگاه تهران (یا معاونان اول هر یک از این پنج مقام) (طبق ماده ۲ و قننامه)

متولیان منصوص و منسوب

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس شورا) - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی (جانشین: دکتر محمد اسلامی - بازرس)
سید محمود دعایی - دکتر علی محمد میر (جانشین: دکتر احمد میر)
ساسان دکتر افشار - آرش افشار (بازرس)

موسسه فرهنگی هنری دکتر محمود افشار

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس هیأت مدیره) - دکتر محمد افشین وفايي (مدیرعامل) - آرش افشار (بازرس)

درگذشتگان

دکتر مهدی آذر - حبیب الله آموزگار - دکتر جمشید آموزگار
ایرج افشار، سرپرست عالی و بازرس (منصوب واقف، از ۱۳۶۳-۱۳۸۹) - مهر بانو دکتر افشار
مهندس نادر افشار - بهروز افشار یزدی - دکتر سید جعفر شهیدی، رئیس هیأت مدیره (از ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۳)
دکتر جواد شیخ الاسلامی - اللهیار صالح - دکتر منوچهر مرتضوی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی - دکتر محمدعلی هدایتی

به نام پروردگار

یادداشت واقف

اول

طبق ماده ۲۳ وقفنامه اول مورخ یازدهم دی ماه ۱۳۳۷ ه. ش. درآمد باید صرف ترجمه و تألیف و چاپ کتب و رسالات که با هدف این موقوفات موافق باشد و همچنین کمک به مجله آینده در صورت احتیاج و احتمالاً دادن جوایز به نویسندگان به شرح دستور این وقفنامه گردد.

دوم

هدف اساسی این بنیاد ملی طبق ماده ۲۵ وقفنامه تعمیم زبان فارسی و تحکیم وحدت ملی در ایران می باشد. بنابراین کتبی که با بودجه این موقوفات منتشر می شود باید مربوط به لغت و دستور و ادبیات فارسی و جغرافیای تاریخی و تاریخ ایران باشد. کتب کلاسیکی مدارس عمومی نباید با درآمد این موقوفات چاپ شود.

سوم

طبق ماده ۲۶ مقداری از کتب و رسالات چاپ شده با بودجه این موقوفات باید به طور هدیه و به نام این موقوفات به مؤسسات فرهنگی، کتابخانه ها و قرائتخانه های عمومی ایران و خارج و بعضی از دانشمندان ایران و مستشرقین خارجی فرستاده شود.

چهارم

چون نظر بازرگانی در انتشارات این موقوفات نیست و تا حدی تحمل زیان هم جایز است طبق ماده ۲۷ وقفنامه هیچ کتاب و رساله نباید کمتر از قیمت تمام شده و همچنین مبلغی زائد از بهای تمام شده با افزایش صدی ده تا بیست و پنج قیمت گذاری شود... این افزایش ۲۵ درصد به واسطه حداقل حق الزحمه فروشندگان و هزینه ای است که برای پست و غیره تحمیل می شود. از کتابفروشان تقاضا داریم که در این امر خیر ملی که ابداً جنبه تجارتي ندارد با ما یاری و تشریک مساعی بنمایند.

پنجم

بر اساس موافقت‌نامهٔ دوم (مورخ ۱۳۵۲/۴/۱۲) که میان واقف و دانشگاه طهران به امضاء رسیده، قسمت‌های مهمی از رقبات، مانند جایگاه سازمان لغت‌نامهٔ دهخدا و محل مؤسسهٔ باستان‌شناسی به‌طور رایگان به دانشگاه طهران واگذار شده و رقبات دیگری هم با درآمد آنها طبق مادهٔ دوم برای اجرای مفاد وقفنامه که از جمله عبارت از دادن جوایز ادبی و نشر کتب تاریخی و لغوی راجع به ایران (به استثنای کتب درسی) می‌باشد در اختیار دانشگاه طهران قرار می‌گیرد که وصول نموده و به نام این موقوفات اعطا و نشر گردد.

ششم

چون طبق مادهٔ ۳ موافقت‌نامهٔ نامبرده مقرر شده است که از طرف ریاست دانشگاه یک نفر از متولیان این موقوفات که از طرف واقف به عضویت کمیتهٔ انتشارات بنیاد معین شده باشد برای سرپرستی ادارهٔ امور جوایز و نشر کتاب انتخاب شود ریاست دانشگاه آقای ایرج افشار را که از متولیان شورای تولید است و از طرف واقف نیز به عضویت کمیتهٔ نامبرده معین شده به سمت سرپرست انتخاب و برقرار نمودند.

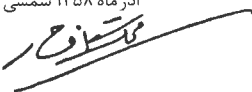
هفتم

چون نگارندهٔ این سطور به واسطهٔ کبر سن (۸۶ سال شمسی) از این پس نخواهم توانست به سرپرستی این کارها بپردازم، از این پس تمام اختیارات خود را در انتخاب تألیف و ترجمه و خرید کتب و غیره به فرزند ارشد خود ایرج افشار واگذار کردم. در این چند سال اخیر هم که ده جلد از تألیفات خودم از طرف موقوفات به طبع رسیده با کوشش و سرپرستی وی بوده است. کسانی که مایل به همکاری در تألیف یا ترجمه و نشر کتاب هستند می‌توانند به او مراجعه کنند. تنها شرط کار موافق بودن تألیف و ترجمه با هدف‌های این بنیاد، یعنی ترقی ملت و کشور و تعمیم زبان فارسی و تکمیل وحدت ملی در ایران که وطن مشترک و زبان رسمی و ملی همهٔ ایرانیان است می‌باشد.

هشتم

این یادداشت کلی برای چاپ در آغاز هر یک از نشریات این بنیاد نوشته شده است.

دکتر محمود افشاریزدی
آذر ماه ۱۳۵۸ شمسی

تکمله سوم

کتبی که با بودجه این موقوفات طبع و توزیع می‌شود باید کاملاً منطبق با نیت واقف و هدف وقفنامه باشد. اگر همه تألیفات و مجموعه‌هایی که به قلم واقف منتشر شده و یا می‌شود صد درصد این مطابقت را ندارد به سبب این است که واقف قصد چاپ آنها را با مال خود داشت، ولی زمانی که دارایی خود را وقف عام مخصوصاً برای انتشارات کتب تاریخی و ادبی نمود چاپ کتب خود را هم که دارای همین جنبه‌هاست به عهده بنیاد واگذار کرد.

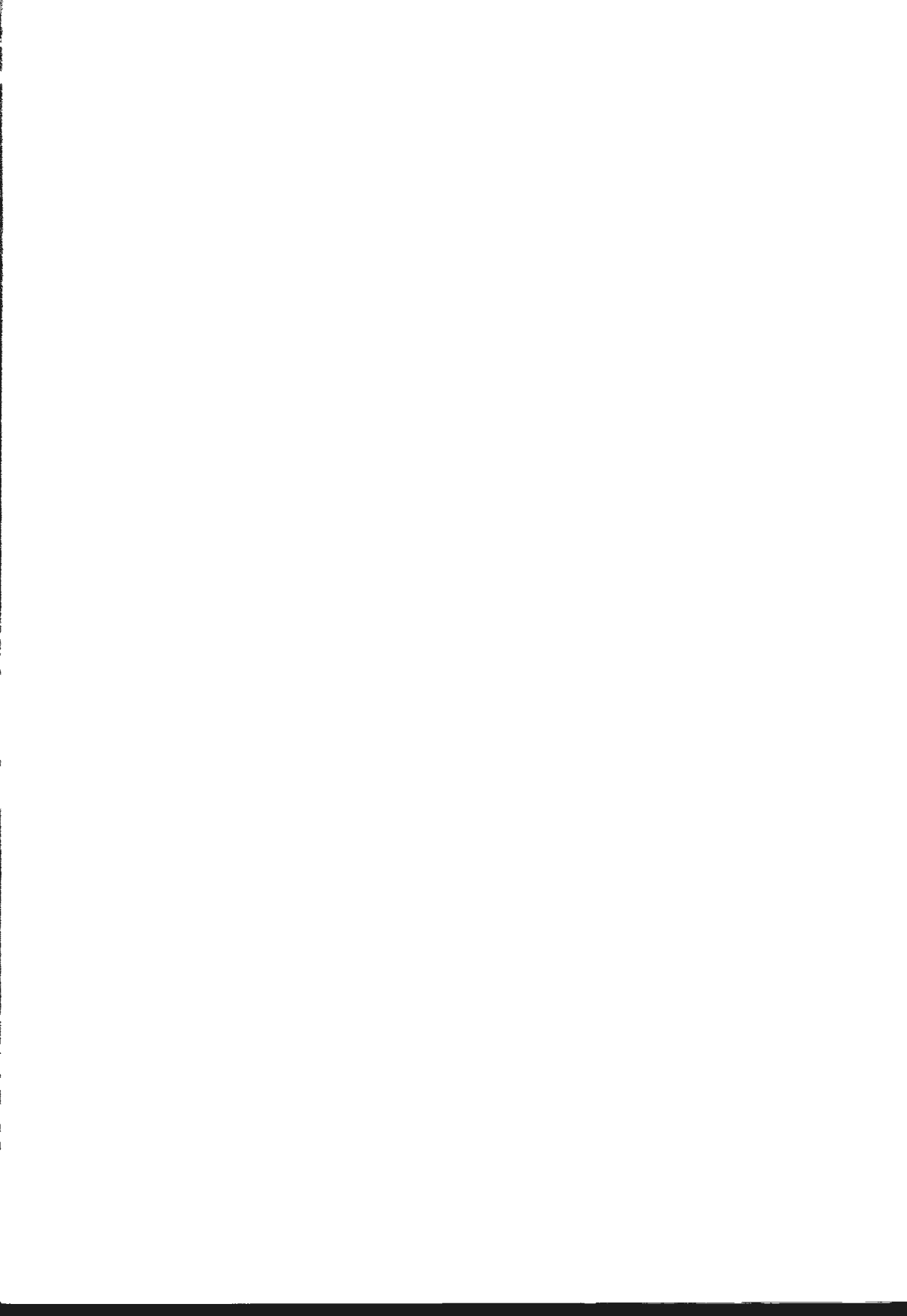
اما این مجوز آن نیست که تألیفات دیگر را هم از هر نوع که باشد و برسد چاپ نماید. کتب نظم و نثری از گذشتگان یا آیندگان با بودجه آن چاپ خواهد شد که هدف غایی واقف را که ترویج زبان دری و تحکیم وحدت ملی ایران است در برداشته، کتبی که بویی از ناحیه‌گرایی و جدایی‌طلبی و حکایت از رواج زبان‌های خارجی به قصد تضعیف زبان دری و دیگر چیزهای تفرقه‌آمیز و روش‌ها و سیاست‌های فتنه‌انگیز داشته باشد نباید با بودجه این موقوفات طبع و توزیع شود.

نکته دیگر آنکه چون شاید برای چاپ کتب و فرهنگ‌نامه فارسی که دایره مانند یعنی انسیکلوپدی باشد و تاریخ کامل ایران که اوراق زیاد و هزینه بیشتر دارد، درآمد ماهیانه بنیاد کفاف خرج آنها را ندهد می‌توان با اندوخته بانکی این موقوفات چاپ نمود، به شرط آنکه اجازه واقف در زمان حیات و موافقت شورای تولیت بعد از ممات یا هرکس و دستگاهی که قانوناً قائم‌مقام آنهاست باشد.

در تکمله دوم یادداشت واقف، منتشره در جلد سوم افغان‌نامه نگاشتم که کتب و رسالاتی که با بودجه این موقوفات چاپ می‌شود باید منزّه باشد از تحریکات سیاسی، مخصوصاً آلوده نباشد به اغراض سیاسی خارجی در لفاظیه پژوهش تاریخی و ادبی ایران‌شناسی... و در پایان آن تکمله افزودم بیم داشتم که مبدا چنین رسالاتی سال‌ها بعد از ما نخواسته و ندانسته، به وسیله این بنیاد چاپ شود. پس لازم بود که در این یادداشت تذکری داده شود... عمده مخاطب این یادآوری‌ها بنیاد موقوفات خود ماست نه مؤسسات انتشاراتی دیگر که هر یک روش خاص خود را دارد و ما دخالتی در کار آنها نداریم.

تا زمانی که نویسنده این سطور متولی هستم و فرزند دانشمند من، ایرج افشار که به رموز نویسندگی کاملاً آگاه می‌باشد سرپرست انتشارات این بنیاد است، موجبی برای نگرانی نخواهد بود و بعد از ما هم امید است که این روش ادامه یابد. ان شاء الله

فهرست مطالب

جلد اول

۳۹	مقدمه
۴۵	روش پژوهش
۴۶	روش تصحیح
۴۷	پیشینه تحقیق
۵۱	نسخه‌شناسی مسیب‌نامه
۵۲	از چندگانگی راویان تا دوگانگی روایت
۵۳	مقایسه تحریرهای بزرگ و کوچک
۵۶	تحریر بزرگ
۵۷	نسخه‌ها
۵۷	مسیب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان [نشانه اختصاری: ت ۱]
۶۴	مسیب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان [نشانه اختصاری: ت ۲]
۶۷	مسیب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان [نشانه اختصاری: ت ۳]
۷۱	مسیب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان [نشانه اختصاری: ت ۴]
۷۶	مسیب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان [نشانه اختصاری: ت ۵]
۷۹	مسیب‌نامه کتابخانه ککلیدزه گرجستان [نشانه اختصاری: گ ۱]
۸۳	مسیب‌نامه کتابخانه ککلیدزه گرجستان [نشانه اختصاری: گ ۲]

- ۸۵.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ دانشگاه فردوسی مشهد [نشانهٔ اختصاری: مف].
- ۹۱.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی [نشانهٔ اختصاری: مع ۵].
- ۹۷.....نسخ مرتبط دیگر.....
- ۹۹.....تحریر کوچک.....
- ۱۰۰.....نسخه‌ها.....
- ۱۰۰.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی [نشانهٔ اختصاری: مع ۱].
- ۱۰۴.....مستی‌نامهٔ دکتر پورمختار [نشانهٔ اختصاری: مپ].
- ۱۰۷.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ آیت‌الله حُجّی نجف‌آباد [نشانهٔ اختصاری: مع].
- ۱۱۱.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ دانشگاه لس‌آنجلس [نشانهٔ اختصاری: لس].
- ۱۱۴.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ دانشگاه پنجاب لاهور [نشانهٔ اختصاری: پن].
- ۱۱۴.....نسخ مرتبط دیگر.....
- ۱۱۴.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی [نشانهٔ اختصاری: مع ۲].
- ۱۲۱.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی [نشانهٔ اختصاری: مع ۳].
- ۱۲۴.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی [نشانهٔ اختصاری: مع ۴].
- ۱۲۸.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مرکزی تبریز [نشانهٔ اختصاری: تب ۱].
- ۱۳۱.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مرکزی تبریز [نشانهٔ اختصاری: تب ۲].
- ۱۳۶.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران [نشانهٔ اختصاری: دا].
- ۱۴۳.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ بادلیان [نشانهٔ اختصاری: با].
- ۱۴۶.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ کمبریج [نشانهٔ اختصاری: کم].
- ۱۴۹.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ وزیری یزد [نشانهٔ اختصاری: یز].
- ۱۵۴.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ آستان قدس رضوی [نشانهٔ اختصاری: آس ۱].
- ۱۵۷.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۱].
- ۱۶۱.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۲].
- ۱۶۶.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۳].
- ۱۷۰.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۴].
- ۱۷۳.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۵].
- ۱۷۶.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۶].
- ۱۸۰.....مستی‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران [نشانهٔ اختصاری: ملی ۷].
- ۱۸۶.....نسخ مرتبط دیگر.....

۱۹۰	نسخ منظوم مسیب‌نامه
۱۹۰	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه ملی ایران [نشانه اختصاری: ملى ۸]
۱۹۵	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه ملی ایران [نشانه اختصاری: ملى ۹]
۲۰۳	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه ملی ایران [نشانه اختصاری: ملى ۱۰]
۲۰۷	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه آستان قدس رضوی [نشانه اختصاری: آس ۲]
۲۱۰	مسیب‌نامه منظوم ناشناخته [نشانه اختصاری: من]
۲۱۲	نسخ مرتبط دیگر
۲۱۲	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه مرکزی تبریز [نشانه اختصاری: مُت]
۲۱۳	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه آیت‌الله گلپایگانی
۲۱۴	مسیب‌نامه منظوم کتابخانه آیت‌الله بروجردی
۲۱۵	تعزیه‌نامه‌های مسیب
۲۱۹	مسیب‌نامه‌های چاپ سنگی فارسی
۲۲۳	ترجمه‌های خطی و چاپی مسیب‌نامه
۲۲۳	ترجمه کُردی
۲۲۳	زریرنامه ملانورعلی ورمزیاری
۲۲۴	روضه‌الأحباب
۲۲۶	ترجمه ترکی
۲۲۶	مسیب‌نامه کتابخانه آیت‌الله بروجردی
۲۲۷	شاهنامه یا امیر مسیب‌نامه غازی کتابخانه رودکی تاجیکستان
۲۲۷	مسیب‌نامه کتابخانه جامی تاجیکستان
۲۲۷	مسیب‌نامه کتابخانه دانشگاه هاروارد [نشانه اختصاری: تاشکند]
۲۳۰	مسیب‌نامه باکو
۲۳۰	مسیب‌نامه کتابخانه دانشگاه تبریز
۲۳۰	جدیدترین ترجمه‌های ترکی مسیب‌نامه
۲۳۱	ترجمه اردو
۲۳۱	ترجمه هندی
۲۳۳	دستورشناخت تحریرهای بزرگ و کوچک
۲۴۹	مسیب در روایات تاریخی

۲۴۹	نام و نسب
۲۵۰	اوصاف و القاب
۲۵۱	فضایل
۲۵۱	دوران حیات
۲۵۲	پیش از امامت حضرت علی ^(ع)
۲۵۲	پس از امامت حضرت علی ^(ع)
۲۵۵	پس از شهادت امام علی ^(ع)
۲۵۹	مسیب در التَّقْض
۲۶۳	شناخت‌نامهٔ راویان مسیب‌نامه
۲۶۴	ابومخنف کوفی
۲۶۸	محمد بن صفوان کوفی
۲۷۰	عبدالله بن سعید انصاری
۲۷۰	ابوطاهر طرسوسی
۲۷۱	محمد بقای وارس بخاری
۲۷۸	سید صوفی
۲۷۹	مسیب‌نامه در ادب فارسی
۲۷۹	ابومسلم‌نامه
۲۸۴	تاریخ خلفا و مقتل امام حسین ^(ع)
۲۸۶	جنگ‌نامهٔ سید جلال‌الدین اشرف
۲۸۹	رسالهٔ انسایتیه
۲۹۳	روضهٔ الشهداء
۲۹۶	زریرنامه
۲۹۹	زمجی‌نامه
۳۰۲	مختارنامه
۳۱۰	مظهرالعجایب
۳۱۱	علی‌نامه
۳۱۳	برخی الحاقات مسیب‌نامه
۳۱۳	قران حبشی
۳۱۹	بَطَّال‌نامه

۳۲۱	جنگ‌نامهٔ علی ^(ع) در چاه بنرالعلم با جتیان
۳۲۷	شناخت‌نامهٔ برخی شخصیت‌ها
۳۲۷	مختار ثقفی
۳۲۹	محمد حنفیه
۳۳۵	امیر ماهوی سوری
۳۳۸	قُثم بن عباس
۳۳۹	شَمر بن ذی‌الجوشن
۳۴۰	عیاران
۳۴۳	وجوه مختلف مسیب‌نامه
۳۴۳	وجوه ادبی
۳۴۶	وجوه روایی
۳۵۵	وجوه داستانی
۳۶۵	مسیب‌نامه؛ روایت بزرگ آسیای میانه
۳۶۷	تحمیدیه
۳۶۹	در تعریف راوی و روایت
۳۷۵	[آغاز داستان؛ خروج کردن مختار ابوعبیده ثقفی]
۳۷۹	داستان نجات مختار از زندان عبید زیاد
۴۰۱	واقعهٔ خروج شاه‌علقمه شیزری و اول مصاف او با یزید پلید
۴۱۱	ایلغر دویم یزید و افلح بر سر شاه‌علقمه و شکست خوردن خوارجان
۴۲۱	ایلغر سیوم یزید، سوسنه و افلح و در بند افتادن شاه‌علقمه و مخلص دادن امیر مسیب
۴۳۰	واقعهٔ خروج امیر مسیب غازی
۴۳۸	داستان رفتن حضرت امام محمد حنفیه به جانب یمن
۴۴۴	داستان نامه فرستادن امیر مسیب غازی به سوی امام
۴۵۰	داستان ایلغر فرستادن یزید به جانب شیزر
۴۵۹	ایلغر پنجم یزید و نصر ادهم بر سر شاه‌علقمه
۴۶۱	داستان خروج کردن مختار و نامه فرستادن او
۴۶۵	داستان رفتن ایلغرها یزید به شهر عسقلان
۴۶۹	ایلغر دویم یزید و قهقههٔ شامی بر سر زریر خزاعی به شهر عسقلان

- ۴۷۲ ایلغر سیوم یزید که هلال بن بابک است
- ۴۷۷ نامه فرستادن حضرت امام محمد به جانب دوستان
- ۴۸۲ داستان نامه فرستادن حضرت امام به جانب مختار
- ۴۸۴ داستان رسیدن نامه امام محمد به مسیب نیک‌نام
- ۴۸۶ داستان رسیدن نامه امام به ابراهیم و عبدالرحمن بن مالک نخجی
- ۴۸۹ واقعه آمدن توسن بن ولید به مکه و امام را گرفتن و در آتش انداختن
- ۵۰۲ واقعه مدد رسانیدن امیر مسیب و مختار و ابراهیم و زید معدی به امام محمد حنفیه
- ۵۱۷ داستان ایلغر فرستادن یزید بی سرانجام بر سر امام نیک‌نام به کوفه
- ۵۱۹ واقعه خروج علی دیوانه
- ۵۲۵ واقعه خروج اسفندیار و ماهیار قزوینی
- ۵۲۷ داستان فرستادن یزید هند و سند را به سپاه امام محمد حنفیه
- ۵۳۰ داستان نامه فرستادن حضرت امام محمد به جانب ملجم مرادی
- ۵۳۳ واقعه جنگ امام محمد با ملجم بن ملجم مرادی
- ۵۳۵ واقعه خروج ثلثه عیار
- ۵۴۱ واقعه رسیدن قزوینیان و علی دیوانه به حضرت امام محمد حنفیه
- ۵۴۴ داستان آمدن هند و سند عیار و دزدیدن ایشان امام را و واقعاتی که روی می‌دهند
- ۵۴۸ داستان ندا رسیدن از غیب و آمدن محمد بن جابر انصاری
- ۵۵۳ واقعه دزدیدن هند و سند حضرت امام محمد حنفیه را
- ۵۵۵ واقعه آمدن ماهان عیار و مخلص دادن امام محمد حنفیه از دست سند و هند
- ۵۶۷ داستان امیر کردن محبان، امیر مسیب غازی را و آمدن امام و ماهان و عیاران
- ۵۷۴ داستان آراستن لشکر اسلام و علمدار کردن مسلمانان و خبر آوردن ثلثه
- ۵۷۶ داستان لشکر کشیدن امام نیک‌نهاد بر سر عبید زیاد بی‌بنیاد به جانب کوفه
- ۵۸۷ واقعه آمدن پادشاهان به مدد امام زمان
- ۵۹۵ عیاری کردن مسعود و شباخون زدن ماهیار و اسفندیار قزوینی بر خوارجان
- ۶۰۱ واقعه آمدن امیر ماهوی سوری مع پسر و پادشاهان دیگر از هر ولایت
- ۶۰۵ واقعه جنگ شاهزاده بهرام سوری
- ۶۰۸ داستان عیاری کردن ماهان با سیزده نفر عیار در لشکر خوارجان بدکردار
- ۶۲۰ واقعه غایب شدن امام محمد حنفیه و در بند افتادن و نجات یافتن ایشان به مدد حضرت قثم بن عباس
- ۶۲۲ واقعه کشتن امام محمد حنفیه سهیلان دیورا

- ۶۲۴ واقعه ملاقات کردن امام زمان به ذوالبدر و مسلمان شدن او.
- ۶۲۷ واقعه بند کردن پدر، ذوالبدر را به حيله
- ۶۳۰ واقعه مسلمان کردن امام زمان، شاهزاده طاووس و مردم قلعه فرهاد را.
- ۶۳۶ واقعه خبردار شدن لشکر از غایب شدن امام نیکو سیر
- ۶۳۹ واقعه بیان کردن حضرت رسول ثقلین حال شهادت امام حسین را
- ۶۴۶ واقعه خبر یافتن ثلثه عیار از امام نیک تبار
- ۶۴۹ واقعه رفتن امیر مسیب غازی از برای مخلص امام
- ۶۵۱ واقعه خروج فرهاد بن أسد بن عمرو معدی کرب
- ۶۵۳ واقعه آمدن شاهزاده قثم بن عباس و مدد رسانیدن
- ۶۵۵ واقعه کشتن حضرت قثم بن عباس، عمرو بن فزاش را
- ۶۵۷ واقعه مدد رسانیدن و مخلص دادن امیر مسیب، محمد حنفیه را
- ۶۵۹ واقعه مدد رسانیدن قاسم بن ثابت و طاووس بن بهرام
- ۶۶۰ واقعه مدد رسانیدن حضرت قثم بن عباس
- ۶۶۲ واقعه دزدیدن شبرو عیار شاهزاده قثم را و به پیش یزید بردن و مخلص دادن سید بطل غازی
- ۶۶۵ بردن شبرو قثم بن عباس را پیش یزید
- ۶۶۸ واقعه مخلص دادن حضرت سید بطل غازی، حضرت قثم بن عباس را از دار
- ۶۸۰ [واقعه آمدن گیلان شاه به مدد حضرت امام محمد و مخلص دادن عیار پیشه او مختار]
- ۶۸۷ داستان شکست خوردن خوارجان بی سامان
- ۶۹۲ واقعه آمدن شاه علقمه شیزری مع پسران به مدد امام زمان، محمد حنفیه
- ۶۹۶ داستان گریختن عبید زیاد
- ۷۰۲ داستان فتح کردن امام محمد حنفیه قلعه کوفه را و گریختن عبید و سرداران به جانب شام
- ۷۱۷ داستان زیارت کردن امام محمد حنفیه با لشکریان؛ قبر حضرت امام حسین رضی الله عنه
- ۷۲۲ واقعه رفتن عیاران از تعاقب عبید زیاد و عیاری کردن ایشان
- ۷۳۱ واقعه گرفتن عبید زیاد قلعه کوفه را
- واقعه ایلغر فرستادن یزید بر سر زریر خزاعی و نامه امام را دیدن و خواهر خود را به عسقلان مانده خود به خدمت راهی شدن
- ۷۳۵
- ۷۳۸ واقعه آمدن پنج سردار بر سر زریر به عسقلان
- ۷۴۴ واقعه ایلغر دیوم شمسون بن شمسان بر سر فاطمه به عسقلان
- ۷۴۶ ایلغر سیوم، واقعه آمدن خود شمسان بر سر فاطمه به عسقلان

- واقعه در بند افتادن مختار و بهرام‌شاه و مخلص یافتن ایشان به مدد عمرو بن علی و جعفر بن علی و وزیر خزاعی . ۷۴۸
- واقعه مخلص دادن ماهان و دو نفر عیار، بهرام‌شاه سوری و مختار را از زنگیان..... ۷۵۱
- واقعه جنگ کردن حضرت امام محمد حنفیه مرتبه دویوم با مروان شوم..... ۷۵۸
- واقعه آمدن عمران کوهی عیار..... ۷۶۲
- واقعه عیاری کردن عمران کوهی..... ۷۶۴
- داستان عیاری کردن حرامزاده عمران و سرگردان کردن امام زمان در پره بیابان..... ۷۷۸
- واقعه آمدن حضرت امام محمد حنفیه به حلب و در بند افتادن ایشان و به نزد یزید بردن..... ۷۸۰
- واقعه آمدن و مخلص دادن حضرت سید بطال غازی، حضرت امام محمد حنفیه را از بند یزید پلید..... ۷۸۵
- واقعه حاکم کردن یزید دو غلام خود را که مهران و طهران بن رشیدند در ولایت حلب..... ۷۸۸
- واقعه آمدن بی‌بی سنی تکلباز به مدد امام و جنگ کردن و غالب آمدن بی‌بی سنی به عمران کوهی..... ۷۹۱
- واقعه بند کردن بی‌بی سنی عمران کوهی را و فتح کردن بی‌بی، قلعه تمثیر را و مخلص دادن آن شاهان را..... ۷۹۴
- واقعه مخلص دادن نیزرو عمران کوهی را و بر سر بی‌بی لشکر فرستادن او..... ۷۹۸
- واقعه آمدن جعفر پری و حضرت امام محمد حنفیه به لشکر و آمدن بی‌بی و پادشاهان..... ۷۹۹
- واقعه کشتن ابوالفوارس عمران کوهی را..... ۸۰۱
- واقعه آمدن و مدد رسانیدن ابراهیم‌شاه بخاری به امیر مسیب غازی..... ۸۰۲
- داستان به نام عصاده دمشقی طیل زدن..... ۸۰۴
- واقعه گرفتن خوارجان بارگاه امام را و لشکرگاه را و در بند افتادن شاهان عیل آباد..... ۸۰۵
- واقعه رسیدن شاهزادگان و مختار و بهرام‌شاه و بارگاه را گرفتن و خوارجان را کشتن..... ۸۰۷
- واقعه شبخون زدن مسلمانان به خوارجان..... ۸۱۲
- داستان میدان‌داری عمران بن ایازه با همراهی عمرو بن علی و کشته شدن او به دست ایشان..... ۸۱۶
- واقعه عیاری کردن مسعود و مخلص دادن او شاهزادگان را..... ۸۲۲
- داستان آمدن طوغان ترک از خان‌بالغ ختای..... ۸۲۶
- واقعه میدان‌داری حضرت جعفر بن علی..... ۸۳۱
- واقعه در بند افتادن امام محمد حنفیه به توجه شمر لعین..... ۸۳۳
- واقعه مخلص دادن جعفر پری، حضرت امام محمد حنفیه را..... ۸۳۶
- واقعه آمدن عیار سگ‌پای موصلی..... ۸۳۸
- داستان عیاری کردن سگ‌پای موصلی..... ۸۴۰
- واقعه مدد رسانیدن ابورافع دمشقی و ابوسفیان بن یزید بخارایی..... ۸۵۱
- واقعه آمدن شاهان زیرآباد مغرب به مدد خالد..... ۸۵۲

- ۸۵۳ واقعه آمدن شاه گوران زر به مدد امام محمد حنفیه از ملک طبرستان.....
- ۸۵۶ واقعه در بند افتادن پهلوان ماهان و ابوالفوارس و قاسم و هاشم و خلاص کردن مسعود قزوینی با نه نفر عیار.....
- ۸۶۳ داستان به دار کشیدن و تیرباران کردن ابوسفیان و عامر دمشقی در میدان درآمدن و ماهان درآمده عامر را کشتن
- واقعه در بند افتادن امیر مظفر عادل و اسفندیار و ماهیار قزوینی و امیر ابوالعلای ترشیزی و فتح بن اسحاق و چالاک جاجرمی.....
- ۸۶۵ واقعه مخلص دادن ابوالفوارس، پادشاهان و عیارانی که در قلعه مروین در بندند.....
- ۸۶۹ واقعه مدد رسانیدن قارعه و مطهره با ابوالفوارس از برای مخلص بندیان
- ۸۷۱ داستان عیاری کردن ماهان و دیگر عیاران به لشکر خوارج
- ۸۸۱ داستان عیاری کردن هاشم دُرگردی.....
- ۸۸۶ داستان اسماعیل ارجستانی با شریح منصور شامی
- ۸۹۰ داستان میدان‌داری ابراهیم مالک اشتر در محبت فرزندان حیدر
- ۸۹۸ واقعه شبخون زدن ماهیار قزوینی و امیر فولاد نخشی و شادکام نخشی و مسعود قزوینی و ماهان و عیاران دیگر .. ۹۰۵
- ۹۱۲ واقعه فتح کردن قاضی شریح قلعه کوفه را.....
- ۹۱۴ واقعه شکست خوردن خوارجان.....
- ۹۱۷ داستان عیاری کردن ماهان و یاران در شهر نصیبین در وفاداری امام شهید
- ۹۲۷ واقعه گرفتار شدن مسعود به آزاده‌چهر، دختر عبدالله قسوره.....
- ۹۳۶ داستان گرفتن طوغان عبید زیاد را.....
- ۹۴۲ واقعه آمدن حضرت قثم بن عباس و فضل بن جعفر طیار به مدد فاطمه به عسقلان.....
- ۹۴۵ واقعه گرفتار شدن عبید زیاد به دست شاهزاده طوغان ترک
- ۹۵۱ واقعه فتح موصل به دست ابراهیم و عبدالرحمن مالک اشتر و ماهان شیرو و چهل نفر عیار

جلد دوم

- ۹۵۵ واقعه آمدن مروان بالای موصل و شکست خوردن او.....
- ۹۶۴ واقعه لشکر کشیدن امام محمد حنفیه در بالای نصیبین بر سر خالد بن یزید
- ۹۶۷ واقعه آمدن قثم بن عباس و شاهزاده فضل بن جعفر طیار به مدد امام محمد
- ۹۶۹ واقعه بندی کردن و آوردن طوغان عبید زیاد را.....
- ۹۷۵ واقعه میدان‌داری اول شاهزاده طوغان با خوارجان.....
- ۹۸۲ واقعه عیاری کردن ماهان و طوغان و دیگر عیاران

- داستان میدان‌داری قُثم بن عَبَّاس با اکرم شامی ۹۸۵
- واقعه عیاری کردن ماهان و طوغان و دیگر عیاران ۹۸۸
- داستان میدان‌داری کردن فضل بن جعفر طیار با قیس بدکردار ۹۹۸
- واقعه در بند افتادن عمرو بن علی و مخلص دادن جعفر بن علی مع ماهان ۱۰۰۲
- واقعه آمدن اهرمان به جنگ ماهان و کشته شدن او به دست ماهان ۱۰۰۵
- داستان میدان‌داری طوغان‌شاه با پسر شاه حلب ۱۰۱۱
- واقعه دزدیدن عیار دیلمان‌شاه حلبی شاهزاده طوغان ترک را و واقعاتی که به طوغان‌شاه رو می‌دهد ۱۰۱۸
- واقعه آمدن پدر و عم و خال طوغان‌شاه ۱۰۲۲
- واقعه آمدن نعمان‌شاه اندلیسی با فیلان جنگی به مدد خالد بن یزید ۱۰۲۵
- داستان میدان‌داری شاهزاده طوغان ترک با فیلان نعمان‌شاه اندلیسی ۱۰۲۷
- واقعه در بند افتادن حضرت جعفر بن علی و رفتن طوغان از برای مخلص دادن ۱۰۳۱
- واقعه مدد رسانیدن جعفر پری به حضرت جعفر بن علی و طوغان‌شاه ترک ۱۰۳۵
- داستان میدان‌داری امیر مسیب غازی با ارقم شامی ۱۰۳۸
- واقعه آمدن محمدشاه بن داوودشاه خوارزمی ۱۰۴۰
- واقعه دزدیدن ثابت عیار امیر مسیب را و مخلص دادن هاشم تیزرو امیر را ۱۰۴۲
- واقعه ایلغر فرستادن خالد بر سر طوغان‌شاه مرتبه دویم ۱۰۴۴
- واقعه آمدن عبدالرحمن ابی‌بکر و عبدالله بن زبیر رضی الله عنهما ۱۰۴۷
- واقعه آمدن قهقهه و ضیغم عیار به مدد خالد ۱۰۴۹
- واقعه آمدن میمونه و سعیده، دختران ملک نجاشی و قیاض‌شاه و قدرت‌شاه برادرزاده ملک از حبشه به مدد امام ۱۰۵۴
- داستان حبشیان زبردست با مغربیان بت‌پرست ۱۰۶۲
- واقعه در بند افتادن مسعود قزوینی و ابوالفوارس و ابوالحارث ۱۰۶۵
- واقعه فتح نصیبین و مخلص دادن عیاران به دست ابراهیم و عبدالرحمن اشتر و ماهان نامدار با سیزده نفر عیار و کشته شدن شمر به دست طوغان‌شاه ۱۰۶۸
- واقعه گرفتن شاهزاده طوغان شمر ذی‌الجوشن را ۱۰۷۲
- واقعه آمدن رند عیار از دمشق به دعوای سر طوغان ۱۰۷۴
- داستان کشتن شمر ذی‌الجوشن و میدان‌داری طوغان تهمن ۱۰۷۷
- واقعه بندی شدن فرهاد بن أسد و در ارض روم بند کردن و مخلص دادن طوغان به مدد خواجه بهرام تبریزی ۱۰۸۷
- واقعه آمدن باباشغال فیل زور از مغرب‌زمین ۱۰۹۰
- واقعه در بند افتادن حضرت عمرو بن علی ۱۰۹۳

- داستان میدان‌داری اندلیسیان و شکست خوردن خوارجان از مجتبان ۱۰۹۷
- واقعه جنگ طوغان همراه عمر سعد و کشته شدن عمر به دست طوغان ۱۰۹۹
- واقعه آمدن عبدالله بن عمر الخطّاب رضی الله عنه ۱۱۰۳
- واقعه شکست خوارجان و گریختن خالد و سرداران به جانب حلب ۱۱۰۶
- واقعه لشکر کشیدن حضرت امام محمد بر سر خالد به جانب حلب ۱۱۱۳
- داستان میدان‌داری عامر شامی با همراهی شاهزاده طوغان نامی ۱۱۱۵
- واقعه زخم خورده غایب شدن طوغان ۱۱۲۱
- واقعه آمدن پادشاهان قیردودی به مدد خالد بن یزید ۱۱۲۴
- واقعه آمدن عزیز بن هارون پیغمبر و شیرین، کنیزک حضرت امام زین‌العابدین ۱۱۲۶
- واقعه آمدن شاهزاده طوغان همراه شاه زّین‌کمر ۱۱۲۸
- داستان تیرباران کردن قیروان‌شاه قیردودی را ۱۱۳۲
- واقعه دزدیدن گرگسار عیار حضرت امام محمد حنفیه را ۱۱۳۵
- واقعه خروج جاریه و مستوره عیاره ۱۱۳۸
- داستان میدان‌داری ختاییان با همراهی قیردویان ۱۱۴۲
- واقعه محب شدن حارث قیردودی و نجات دادن او امام را ۱۱۴۶
- داستان میدان‌داری فرامرز بن سام صفهانی همراه زرصیف دمشقی ۱۱۵۱
- واقعه در بند افتادن فرامرز بن سام صفهانی و مخلص یافتن ایشان به مدد انور عاد ۱۱۵۷
- واقعه آمدن خلیل و جلیل قدسی به مدد خالد بن یزید ۱۱۶۰
- داستان عیاری کردن ناصر بدگهر عمرو بن علی رضی الله عنه را ۱۱۶۱
- واقعه رفتن جعفر بن علی و ماهان از برای مخلص عمرو بن علی رضی الله عنه ۱۱۶۳
- واقعه مخلص یافتن ماهان و نجات دادن او شاهزادگان را ۱۱۶۸
- واقعه همراه شدن مهتر اسفندیار گرکانی و مهتر سعد گرکانی ۱۱۷۲
- داستان زیارت قبر پیغمبران ۱۱۷۷
- واقعه شیخ فضیل مدنی و کرامات حضرت امام حسین رضی الله در پنج سالگی ۱۱۸۳
- داستان میدان‌داری عیار غازی، ابوالفوارس رازی ۱۱۸۷
- واقعه عیاری کردن باباشغال فیل‌زور و مخلص دادن بابا حضرت قُثم بن عباس را ۱۱۹۸
- واقعه عیاری کردن پنج نفر و دزدیدن ایشان خالد بن یزید [را] ۱۲۰۵
- داستان میدان‌داری قطرانیان، یعنی پهلوان قهقهه بن لجاجه و رسیدن ایلغرها ۱۲۱۶
- واقعه آمدن جعفر بن علی و عمرو بن علی و ماهان از جانب قدس و کشته شدن خلیل قدسی ۱۲۱۸

- ۱۲۲۱ واقعه مخلص دادن عیاران شاهزادگان قزوین را و مروان را دزدیده آوردن عیاران
- ۱۲۲۵ واقعه عیاری کردن نصرح و نصطرح به لشکر اسلام
- ۱۲۲۸ واقعه آمدن لهراس خجندی مع پسر و عیار و ده هزار لشکر جزار
- ۱۲۲۹ واقعه آمدن شاه‌عبدالجبار استنبولی
- ۱۲۳۹ داستان شکست خوارجان و درآمدن ایشان به حلب
- ۱۲۴۹ واقعه نامه فرستادن خالد به یزید از برای مدد
- ۱۲۵۴ واقعه آمدن شاه بهرخ رازی به مدد حضرت امام محمد حنفیه
- ۱۲۵۵ داستان گرفتن حضرت امام محمد حنفیه حلب را
- ۱۲۸۱ داستان زخم‌دار شدن زریر خزاعی و تیرباران کردن ولید
- ۱۲۸۳ واقعه کشتن سیحانه جادو و مخلص دادن دختر پادشاه بصره را و به عقد خود درآوردن زریر خزاعی دختر را
- ۱۲۸۶ واقعه جنگ کردن زریر همراه فیلان و مسلمان کردن زریر اهل جزیره ارغوان و دریابار
- ۱۲۹۲ واقعه آمدن شبرنگ و نیرنگ نودکی عیار از دمشق به مدد خالد بن یزید
- ۱۲۹۳ داستان میدان‌داری شبرنگ و نیرنگ عیار
- ۱۲۹۷ واقعه آمدن زرینه خاتون همراه پدر و مخلص دادن ایشان عیاران را
- ۱۳۰۲ داستان سرابدال و در بند افتادن امام به اسکندریه روم و میدان‌داری جمجمه بن ارمیل و قهقهه بن ارمیل دمشقی
- ۱۳۰۴ واقعه مسلمان کردن امام اسکندریه روم را؛ اول و اخوردن ثعبان جادو و کشتن و نجات دادن ایشان چهل دختر را
- ۱۳۰۷ واقعه همراه شدن دیوانه بهرام ژولیده‌موی
- ۱۳۰۸ واقعه فتح کردن امام قلعه داراییه را
- ۱۳۱۰ واقعه اژدر کشتن و گنج یافتن حضرت امام محمد حنفیه
- ۱۳۱۱ داستان مصاف کردن امام محمد حنفیه در بیرون چهارباغ اسکندریه روم مع شاه روم
- ۱۳۱۴ واقعه مدد رسانیدن شاهزاده قاسم بن محمد ابی‌بکر رضی‌الله‌عنه و جعفر پری‌زاد
- ۱۳۲۱ داستان میدان‌داری عراس دمشقی و در بند افتادن امام
- ۱۳۲۲ واقعه در بند افتادن امام محمد حنفیه و فتح کردن ایشان قلعه فلسطین را
- ۱۳۲۴ واقعه عیاری کردن فیروز کرمانی و مخلص دادن او امام را
- ۱۳۲۶ واقعه آمدن شاه حارث کلاسنگی برادر خود را ابراهیم مالک اشتر نخعی به بشارت به مدد حضرت امام محمد حنفیه
- ۱۳۲۸ واقعه مسخر کردن امام محمد بیر بیسه خرم را
- ۱۳۳۱ داستان میدان‌داری تهمن عاد و اردشیر عاد در جنگ مغلوبه و عجایی که به امام روی داد
- ۱۳۳۳ واقعه آمدن سرهنگ و فرهنگ جادو مع شمامه جادو با چهل هزار جادوی دیگر و امام را بند کردن جادوان
- ۱۳۴۱ واقعه مخلص یافتن امام و محبتان از بند جادوان به مدد شاهزاده جعفر پری

- ۱۳۴۴ واقعه میدان‌داری ارسلان دریاباری
- ۱۳۴۷ واقعه همراه شدن قمردخت و ثمردخت عیاره.
- ۱۳۵۱ داستان میدان‌داری اسحاق بن یمامه
- ۱۳۵۲ واقعه عیاری کردن قمردخت و ثمردخت
- ۱۳۵۹ داستان نامه به یزید فرستادن خالد و قاهر دمشقی را شبرو آوردن
- ۱۳۶۲ داستان رسیدن سلیم و سلیمان دمشقی همراه نود هزار کس و دیوانه سراب‌دال
- ۱۳۶۶ داستان آمدن جمه‌ور بن مقلقل کوشتین‌گیر و لاف‌های او
- ۱۳۷۱ واقعه رفتن علی دیوانه از برای مخلص شاهزادگان
- ۱۳۷۵ درآمد داستان آمدن ملک بهرخ از این جاست، سر از عیاران است
- ۱۳۹۳ داستان آمدن ملک بهرخ از ملک ری
- ۱۳۹۸ واقعه آمدن زاغ‌بای عیار از پیش یزید
- ۱۴۰۲ واقعه بشارت یافتن امام محمد از برای یافتن اسب ادهم را
- ۱۴۰۳ داستان مصاف شاهزاده طوغان همراه سامیار و هامیار حلبی
- ۱۴۰۴ واقعه در بند افتادن علی دیوانه و مدد رسانیدن خواجه ابوالبرکات حضرموتی و طوغان‌شاه ترک
- ۱۴۰۶ واقعه کشته شدن عاصم بن یزید و هلال بن یزید و مهلال بن یزید
- ۱۴۰۹ واقعه آوردن پنج نفر عیار حنظله کنعانی را همراه خزینه به یزید
- ۱۴۱۳ واقعه رفتن ابوالعلا مع چهارده نفر عیار و عیاری کردن ایشان در بارگاه ولد شمر در دمشق
- ۱۴۱۷ داستان هنگامه عسقلان است
- ۱۴۲۱ واقعه رفتن طوغان به مدد زریر به عسقلان
- ۱۴۲۴ واقعه عیاری کردن عیاران
- ۱۴۲۷ واقعه خروج شاهزاده سید بطلال غازی
- ۱۴۲۹ داستان ایلچی‌گری امیر مسیب غازی
- ۱۴۳۸ داستان گشتن مسیب نیکوشمایل در قبایل
- ۱۴۵۳ داستان جنگ بارگاه یزید و در بند افتادن امیر مسیب غازی و بازگشتن او
- ۱۴۵۸ داستان رفتن عیاران به دمشق
- ۱۴۶۶ واقعه آمدن فرخار شاه مغربی به جنگ امام محمد حنفیه
- ۱۴۶۷ داستان میدان‌داری مغربیان و از آن جانب واقعه مخلص یافتن امام زین‌العابدین از جنگ شامیان
- ۱۴۶۸ واقعه مخلص یافتن امام زین‌العابدین از بند یزید
- ۱۴۷۵ واقعه مخلص یافتن امام زین‌العابدین به یاری خواجه مقاتل رومی و مبارک چهار باغبان

- داستان درآمدن امام نیک‌نام در قسطنطنیهٔ روم با خواجه مقاتل در رفتن ایشان در بارگاه قیصر با خواجه نیک‌سیر و
 بیان مسایل احبار و یک مسألهٔ امام از احبار ۱۴۷۸
- واقعهٔ سؤال نصرانیان از امام زین‌العابدین و جواب مسایل دادن امام و مبهوت شدن نصرانیان و مسلمان شدن ایشان
 در نزد امام ۱۴۸۱
- واقعهٔ کرامات امام زین‌العابدین از برای ربیعای ولد قیصر ۱۴۸۶
- واقعهٔ رفتن قطنوس به نزد یزید و واقعات حضرت امام زین‌العابدین را گفتن ۱۴۹۰
- واقعهٔ سیاست‌نامه فرستادن یزید به قیصر روم به همراه شیبث بن ربیع ۱۴۹۲
- داستان رفتن یزید به حرب امام زین‌العابدین به جانب روم و هزیمت یافتن آن پلید شوم ۱۴۹۶
- واقعهٔ بند کردن ارقیا و قصورا پسران قیصر، امام زین‌العابدین را ۱۵۰۵
- واقعهٔ آمدن سید بطل غازی از برای امام زین‌العابدین ۱۵۰۷
- داستان میدان‌داری مغربیان و شکست ایشان در رفتن ابراهیم و عبدالرحمن، پسران مالک اشتر به جانب کنعان و
 لشکرکشی امام زمان به سوی شامیان ۱۵۱۰
- واقعهٔ لشکرکشی امام در بالای دمشق بر سر یزید ۱۵۱۵
- داستان مصاف اول سلطان امام محمد با یزید و میدان‌داری امیر مستب به حرب شدید ۱۵۲۸
- واقعهٔ بند کردن و دزدیدن فرزدق عیار عمران بن علی را ۱۵۳۸
- داستان آمدن سلیم عاد به مدد یزید بندها ۱۵۴۲
- داستان جنگ سلیم عاد با سپاه امام نیک‌نهاد ۱۵۴۴
- داستان بیدادی سلیم عاد به سپاه امام نیک‌نهاد ۱۵۶۵
- داستان کشته شدن سلیم عاد به دست سپاه امام نیک‌نهاد ۱۵۷۲
- داستان رفتن شاهان ارجمند به جانب بخارا و سمرقند ۱۵۷۸
- داستان دیگر میدان‌داری امام دلاور ۱۵۸۱
- واقعهٔ آمدن رشیدهٔ عیاره ۱۵۸۸
- داستان میدان‌داری شاه‌طاهر یک‌چشمهٔ بلخی ۱۵۹۴
- داستان میدان‌داری عمران بن علی و رسیدن سید بطل غازی و آمدن امام زین‌العابدین و شکست خوردن خوارجان
 بی‌دین ۱۶۰۵
- داستان درآمدن یزید و مروان و سرداران به قلعهٔ شام و ملاقات کردن امام محمد حنفیه با همراهی امام زین‌العابدین و
 سید بطل غازی و ملازمت شاهان فرنگ و شاهان زنگبار و مردم جزایر و دریای شور به امام مظفر و منصور ۱۶۱۳
- داستان آمدن زیور شاه بت‌پرست ۱۶۲۲
- داستان رسیدن مصریان به مدد شامیان و حرب شاهزاده طوغان ۱۶۳۳

- داستان شهادت فضل بن جعفر طیار و شهادت سید بطلال غازی به دست قهقرات فرنگی در قلعه مرجان..... ۱۶۳۵
- داستان درآمدن عیاران در دمشق از برای قلعه‌گیری و گریختن یزید به جانب کوه لبنان ۱۶۴۷
- داستان شهادت شاه‌علقمه و زیارت کربلا برده دفن کردن ۱۶۶۶
- داستان شکست مروان و گرفتن شهر شیزر و رفتن امامان به مکه و مدینه..... ۱۶۷۴
- داستان همراه شدن مروان به یزید و فتنه انگیزان او..... ۱۶۸۱
- داستان یمن و سلیمان یمنی و خسرو یمنی و رسیدن سهیل یمنی معه اهل یمن..... ۱۶۸۴
- داستان شهادت عمران علی و آمدن زید علی از جانب قبیله بنی‌نجار ۱۶۸۹
- داستان شهادت عبدالرحمن بن ابوبکر و افتادن یمن به دست کافران..... ۱۶۹۲
- داستان به مصر رفتن امام محمد حنفیه..... ۱۶۹۵
- داستان میدان‌داری طوغان محب امام حسین همراه سپاه بحرین ۱۷۰۳
- داستان جنگ و پایداری کردن مصریان با محبتان ۱۷۰۹
- داستان کشته شدن ملک دیمور به دست طوغان و گرفتن مصر و گریخته رفتن ترسایان..... ۱۷۱۷
- داستان ایلغر فرستادن یزید بر سر مسیب..... ۱۷۲۲
- داستان میدان‌داری طوغان با همراهی فیلان و مغربیان و در جنگ مغلوبه علی دیوانه به دست بندریان گرفتار شدن و او را به شام بردن و چشمان دیوانه را میل کشیدن و نابینا کردن و نظر یافته بینا شدن او ۱۷۲۸
- رفتن امام محمد به جانب حمص از برای یزید..... ۱۷۳۹
- داستان رفتن امام به جانب روم به جنگ ارهاد ساحر و کشتن او ۱۷۴۲
- داستان شهادت زریر خزاعی ۱۷۴۴
- داستان مردن یزید پلید ۱۷۵۱
- داستان خطبه خواندن معاویه کوچک بر بالای منبر در مسجد جامع شام..... ۱۷۶۱
- پادشاهی مروان حکم..... ۱۷۶۴
- داستان خروج خالد بن یزید ۱۷۶۵
- داستان مصاف اول امام محمد با همراهی مروان و خوارجان ۱۷۷۰
- داستان آمدن توران‌شاه و نابود کردن هلال مرغابی و کشته شدن مرغابی عیار به دست طوغان نامدار ۱۷۷۲
- واقعه مناظره کردن امامان در باب خلافت ۱۷۷۸
- داستان شهادت حضرت امام محمد حنفیه و امیر مسیب غازی ۱۷۸۴
- داستان لشکر کشیدن مختار بر سر عامر حرامزاده طرار ۱۷۸۸
- داستان شهادت مختار ابوعبیده ثقفی ۱۷۹۲
- داستان شهادت پسران مالک اشتر و سعید خزاعی و مصعب شهریار ۱۸۰۰

- داستان شکست عبدالعزیز مروان و مردن مروان و لشکر کشیدن عبدالملک مروان ۱۸۰۴
- داستان رسیدن عبدالملک و کشتن مصعب و یاران او ۱۸۱۲
- داستان خروج سلیمان بن مسیب و مسیب بن سعید خزاعی که مسیب به امیر مسیب غازی می‌ماند بنابراین او را مسیب کوچک می‌نامند ۱۸۱۷
- داستان ایلچی گری مسیب کوچک [و جنگ او با عبدالملک و عبدالعزیز و شهادت مسیب کوچک و سلیمان بن مسیب و عبیده بن مختار ثقفی] ۱۸۲۲
- داستان بنای خانه کعبه که عبدالله بن زبیر ساخت، حجّاج آمده او را ویران کرد، بنای دیگر ساخت ۱۸۲۷
- داستان رسیدن حجّاج به مدینه منوره و هنگامه‌های محمّد مقداد و هاشم بکری ۱۸۳۳
- داستان شکست خوردن حجّاج از کنار مدینه و گریختن به جانب دمشق ۱۸۳۹
- داستان دیگر ۱۸۴۵
- [داستان خروج شاهزاده زید علی] ۱۸۴۹
- [داستان شاهزاده یحیی بن زید] ۱۸۵۲
- داستان مرگ عبدالملک و پادشاهی ولید بن عبدالملک ۱۸۵۴
- داستان پادشاهی سلیمان بن عبدالملک مروان ۱۸۵۷
- داستان پادشاهی عمر بن عبدالعزیز ۱۸۵۹
- [داستان لشکر کشیدن قتیبه به بیکند و نبرد با بت‌پرستان] ۱۸۶۱
- واقعه برادر قتیبه، مسلمه ۱۸۶۶
- داستان عدالت عمر بن عبدالعزیز که فرزندان خود را برهنه ماند و از رعیت چیزی نستاند ۱۸۶۸
- داستان پادشاهی یزید بن عبدالملک مروان ۱۸۷۱
- داستان پادشاهی هشام بن عبدالملک ۱۸۷۲
- داستان خروج سید جنید و واقعات رشیده عرب ۱۸۷۶
- داستان مدد رسانیدن حضرت عمرو بن علی مع سید جنید و رشیده عرب به لشکر خود ۱۸۸۲

جلد سوم

تحریر کوچک مسیب‌نامه به روایت ابوطاهر طرسوسی

- [رسیدن محمّد قعقاع خدمت حضرت محمّد مصطفی (ص) و اسلام آوردن او] ۱۸۹۳
- [شهادت محمّد قعقاع و فرزندش در واقعه صفین] ۱۸۹۶
- [رسیدن مسیب قعقاع خزاعی به خدمت امیرالمؤمنین علی (ع) و گرفتن منشور قیام] ۱۹۰۳

- ۱۹۰۵..... [شهادت امیرالمؤمنین و امام حسن^(ع) و خبر رفتن به مستب].....
- ۱۹۰۷..... [بیعت گرفتن معاویه از برای یزید و تکلیف آن به امام حسین^(ع)].....
- ۱۹۱۲..... [رسیدن معاویه مع یزید به مدینه و بیداد او از برای بیعت].....
- ۱۹۱۷..... [برشمردن سعد عباده فضایل امیرالمؤمنین علی^(ع) را بر معاویه].....
- ۱۹۲۷..... [داستان مرگ معاویه و خلافت یزید پلید در شام].....
- ۱۹۳۳..... [تکلیف بیعت یزید بر امام حسین^(ع) و هجرت و شهادت ایشان در کربلا].....
- ۱۹۴۰..... [داستان خروج شاه‌عقلمه شیزری].....
- ۱۹۴۵..... [ایلغر دیوم یزید بر سر علقمه و آمدن سلمه هندو به مدد خوارج].....
- ۱۹۵۳..... [خبر شدن مستب از احوال علقمه شیزری و رها ساختن ایشان و گرفتاری سلمه هندو].....
- ۱۹۵۵..... [مخلص دادن باغبان و مقاتل رومی امام زین‌العابدین^(ع) را از بند یزید].....
- ۱۹۶۰..... [قصه رفتن امام زین‌العابدین^(ع) به [نزدیک] قیصر].....
- ۱۹۶۴..... [خبر شدن یزید از رفتن امام زین‌العابدین^(ع) به روم و منازعات یزید با قیصر].....
- ۱۹۶۷..... [گوش و بینی بریدن قیصر لشکر یزید را].....
- ۱۹۶۸..... [لشکر کشیدن یزید علیه‌اللعة به قیصر روم].....
- ۱۹۷۰..... [رسیدن لشکر یزید به قیصر روم].....
- ۱۹۷۳..... [نامه نوشتن یزید پلید به عبید زیاد در سرکوب کردن مستب].....
- ۱۹۷۶..... [نامه نوشتن عبید زیاد علیه‌اللعة به اطراف خود].....
- ۱۹۷۸..... [گرفتن پسر قیصر امام را به پیش یزید فرستادن].....
- ۱۹۸۱..... [قصه لشکر کشیدن عبیدالله علیه‌اللعة بر سر مستب غازی].....
- ۱۹۸۲..... [آگاه شدن مستب از آمدن لشکر].....
- ۱۹۸۶..... [گرفتاری طاهر عبید زیاد و ذکر استخلاص کوفه و بغداد به دست مستب].....
- ۱۹۹۱..... [رفتن امیر مستب به جانب سامرا و کشتن طوق کنانه].....
- ۲۰۰۳..... [قصه لشکر کشیدن عمرو عاص علیه‌اللعة بر سر مستب غازی].....
- ۲۰۲۰..... [واقعه مصاف اول امیر مستب با یزید پلید در موصل و شکست خوردن و گریختن یزید].....
- ۲۰۲۸..... [واقعه مصاف دیوم یزید علیه‌اللعة با امیر مستب در دمشق و گریختن او به قلعه کوه لبنان].....
- ۲۰۳۷..... [صلح‌نامه نوشتن یزید پلید به امیر مستب و رهایی امام و اهل بیت از زندان آهنین].....
- ۲۰۴۶..... [واقعه مدد خواستن یزید پلید از پسر قیصر و رفتن شماس گیر به مصاف امیر مستب].....
- ۲۰۵۷..... [داستان دیگر از امیر مستب غازی].....
- ۲۰۶۰..... [واقعه مدد خواستن یزید پلید از عقبه بن شریح و جدال با امیر مستب و مسلمان شدن عقبه به دست مستب].....

- قصه شاهزاده سلطان محمد حنفیه، نقد دل شاه مردان و میر میدان علی بن ابی طالب علیه السلام [و منازعات او با عبید زیاد لعین]..... ۲۰۷۳
- [پیوستن عیاران و محبتان ولایات ایران به شاهزاده محمد حنفیه و جدال با عبید زیاد و عمر نحس]..... ۲۰۸۸
- [رفتن ماهان و عیاران به کوفه و منازعت ایشان با شبرنگ عیار و عبید زیاد]..... ۲۱۰۴
- [رویارو شدن لشکر یزید پلید با سپاه شاهزاده محمد حنفیه]..... ۲۱۳۰
- [حصاری شدن مروان حکم در دمشق به دست شاهزاده محمد بن زید الحسن و رفتن عبید زیاد به مدد یزیدیان]..... ۲۱۳۹
- [رفتن ماهان به لشکر یزید از برای خلاصی کشمیر عیار]..... ۲۱۴۶
- [فرستادن یزید نعیم شیروانی را به مدد مروان حکم و جدال لشکر اسلام با یزیدیان]..... ۲۱۵۲
- [آمدن تیزرو عیار از ملک فارس به مدد یزید و منازعت او با ماهان]..... ۲۱۶۵
- [گریختن یزید به قلعه سخم و به مدد آمدن ابراهیم مالک اشتر از مکه و رهایی عیاران در بند]..... ۲۱۷۸
- [رفتن ماهان در مروین قلعه به طلب امیران لشکر اسلام]..... ۲۱۹۶
- [گریختن یزید به نصیبین و مددخواهی از قیصر و ملک فرنگ و آمدن محبتان خوارزم و دیگر ولایات به مدد شاهزاده]..... ۲۲۰۵
- [احوال ماهان و عیاران در نصیبین و مدد کردن آزادچهره ایشان را]..... ۲۲۱۶
- قصه آگاه شدن یزیدیان از گریختن عیاران..... ۲۲۳۴
- [خروج زریر خزاعی در عسقلان و رفتن امامزاده ابوطالب^(ع) با همراهی فضل جعفر طیار به مدد زریر]..... ۲۲۴۳
- [آمدن شاهزاده محمد حنفیه به مدد شاهزاده ابوطالب^(ع) و زریر خزاعی]..... ۲۲۶۲
- [آمدن دختران ملک حبشه به مدد شاهزاده و احوال در بند شدن قیاض‌شاه و رهایی او به دست عیاران و گریختن یزید به دمشق]..... ۲۲۸۱
- [حصاری شدن یزید در دمشق و آمدن سلمه جادو و یده کردن او]..... ۲۲۹۵
- [شبخون عبید زیاد بر لشکر شاهزاده و مقابله ابراهیم اژدر و محاصره دمشق]..... ۲۳۰۰
- [گریختن یزید به حمص و مددخواهی از ضراره بن ارقم]..... ۲۳۰۸
- [گرفتاری شاهزاده محمد بن زید الحسن به دست ملک ضراره و گریختن یزید علیه‌اللعنة]..... ۲۳۲۱
- [پیوستن سمند بن هژر با معاویه کوچک و حصاری شدن در قلعه لبنان]..... ۲۳۳۴
- رسیدن یزید علیه‌اللعنة و العذاب الشدید به شهر روم و از پیش ملک روم آدم فرستادن و التماس نمودن..... ۲۳۵۱
- جمع شدن لشکر ملک روم و با یزید به طرف شهر دمشق به جنگ محمد حنفیه روانه شدن..... ۲۳۵۸
- رسیدن نامه محمد حنفیه به شاهزاده ابوطالب و رفتن ایشان به جانب شهر دمشق..... ۲۳۶۰
- [مصاف یزید لعین و فرهادشاه رومی با لشکر شاهزاده محمد حنفیه بر در دمشق]..... ۲۳۶۳
- [غضب کردن شاهزاده محمد حنفیه بر امیر ماهان عیار]..... ۲۳۶۸
- [شکست یزید پلید از شاهزاده و سرگشتگی او در بیابان]..... ۲۳۷۳

ضمائم

- ۲۳۹۳..... تعزیه‌نامهٔ خروج مسیب
- ۲۴۱۵..... جنگ‌نامهٔ علی^(ع) در بنرالعلم
- ۲۴۲۳..... کتاب‌نامه

فهارس

- ۲۴۳۹..... واژگان
- ۲۴۴۵..... آیات، احادیث و عبارات عربی
- ۲۴۴۷..... کنایات و تعبیرات
- ۲۴۵۱..... اشخاص
- ۲۵۲۳..... نام‌جای‌ها
- ۲۵۳۳..... کشف‌المصرع

مجموعه تصاویر مسیب‌نامه

- ۲۶۷۵..... تصاویر اوراق تحریرات بزرگ
- ۲۶۹۷..... تصاویر اوراق تحریرات کوچک
- ۲۷۶۱..... تصاویر اوراق تحریرات منظوم
- ۲۷۹۵..... تصاویر اوراق برخی نسخ ترجمه و چاپی

کوتاه‌نوشت‌های نسخ خطی و چاپی

- ت ۱: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان (اساس تصحیح)، به شماره ۱۱۰۰، بی‌تا.
- ت ۲: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان، به شماره ۱۳۸۱، مورّخ ۱۲۱۸ق.
- ت ۳: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان، به شماره ۱۲۰۸، مورّخ ۱۱۹۲ق.
- ت ۴: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان، به شماره ۱۱۷۰، مورّخ ۱۱۹۹ق.
- ت ۵: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی تاجیکستان، فهرست‌نشده، بی‌تا.
- گ ۱: مسیّب‌نامه کتابخانه ککلیدزه تفلیس گرجستان، به شماره Pac 435، بی‌تا.
- گ ۲: مسیّب‌نامه کتابخانه ککلیدزه تفلیس گرجستان، به شماره Pac 515، بی‌تا.
- مف: مسیّب‌نامه کتابخانه دانشگاه فردوسی مشهد، به شماره ۳۴۰، مورّخ ۱۲۵۲ق.
- مج ۱: مسیّب‌نامه کتابخانه مجلس شورای اسلامی (اساس تصحیح)، به شماره ۱۵۴۱۶، مورّخ ۱۲۷۶ق.
- مج ۲: مسیّب‌نامه کتابخانه مجلس شورای اسلامی، به شماره ۲۱۶۵۶، مورّخ ۱۲۲۵ق.
- مج ۳: مسیّب‌نامه کتابخانه مجلس شورای اسلامی، به شماره ۱۷۹۸۱، مورّخ سده ۱۳ق.
- مج ۴: مسیّب‌نامه کتابخانه مجلس شورای اسلامی، به شماره ۱۱۵۰۵، مورّخ سده ۱۳ق.
- مج ۵: مسیّب‌نامه کتابخانه مجلس شورای اسلامی، به شماره ۲۰۶۷۵، بی‌تا.
- ملی ۱: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی ایران، به شماره ۸۱۹۲۴۹، مورّخ ۱۳۳۶ق.
- ملی ۲: مسیّب‌نامه کتابخانه ملی ایران، به شماره ۸۱۷۹۳۰، بی‌تا.

- ملی ۳: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۱۸۰۳۹، مورخ ۱۲۰۶ق.
- ملی ۴: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۱۱۵۲۸۳۹، بی‌تا.
- ملی ۵: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۸۷۱۴۶، مورخ ۱۲۳۸ق.
- ملی ۶: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۲۲۳۴۹، مورخ ۱۲۶۶ق.
- ملی ۷: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۲۵۲۶۶، بی‌تا.
- ملی ۸: مسیب‌نامهٔ منظوم کتابخانهٔ ملی ایران، بی‌شماره، مورخ ۱۱۷۳ق.
- ملی ۹: مسیب‌نامهٔ منظوم کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۲۲۶۴۷، مورخ ۱۲۹۳ق.
- ملی ۱۰: مسیب‌نامهٔ منظوم کتابخانهٔ ملی ایران، به شمارهٔ ۳۷۶۳۲، مورخ ۱۲۶۲ق.
- تب ۱: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ مرکزی تبریز، به شمارهٔ ۱۰۸۷، مورخ ۱۰۹۴ق.
- تب ۲: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ مرکزی تبریز، به شمارهٔ ۲۴۹۰، مورخ ۱۳۲۴ق.
- آس ۱: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ آستان قدس رضوی، به شمارهٔ ۳۴۲۰۸، مورخ ۱۳۰۹ق.
- آس ۲: مسیب‌نامهٔ منظوم کتابخانهٔ آستان قدس رضوی، به شمارهٔ ۵۰۵۵۰، مورخ سدهٔ ۱۳ق.
- با: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ بادلیان، به شمارهٔ Ms. Whinfield 43، بی‌تا.
- پن: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ دانشگاه پنجاب لاهور، به شمارهٔ 1334/PeII/111، مورخ ۱۲۶۸ق.
- دا: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران، به شمارهٔ ۹۵۶۸، مورخ ۱۱۹۵ق.
- کم: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ کمبریج، به شمارهٔ Or. 505، مورخ ۱۲۵۱ق.
- لس: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ دانشگاه لس‌آنجلس، به شمارهٔ M.Mss. 341، مورخ ۱۲۹۱ق.
- مح: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ آیت‌الله حُجّجی نجف‌آباد، به شمارهٔ ۹۴، مورخ ۱۲۳۲ق.
- مپ: مسیب‌نامهٔ دکتر محسن پورمختار، فهرست‌ناشده، بی‌تا.
- مُن: مسیب‌نامهٔ منظوم ناشناخته، بی‌شماره، مورخ ۱۲۶۹ق.
- مُت: مسیب‌نامهٔ منظوم کتابخانهٔ مرکزی تبریز، به شمارهٔ ۲۷۳۲، مورخ ۱۲۴۶ق.
- یز: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ وزیری یزد، به شمارهٔ ۱۰۰۰، مورخ ۱۲۴۰ق.
- تاشکند: مسیب‌نامهٔ کتابخانهٔ دانشگاه هاروارد، به شمارهٔ OL 31200.5، مورخ ۱۹۰۰م.

کوتاه‌نوشت‌های دیگر

آ: صفحه نخست یا فرد یک برگ نسخه.

ب: صفحه دوم یا زوج یک برگ نسخه.

س: سال در نشریات.

ش: شماره در نشریات.

ر. ک.: رجوع کنید.

گ: برگ.

برخی نشانه‌ها

/ : فصل بین نسخه و شماره برگ در ارجاعات.

[] : برخی افتادگی‌های جزئی به صورت ذوقی و قیاسی، نقل کلمه، عبارات و ابیات دیگر نسخ،

ارجاعات و مشخصات نسخ درون کمانک ذکر شده است.

«» : نقل قول‌ها، آیات، احادیث، عبارات عربی، کنایات، امثال و برخی جملات ندایی درون

گیومه ذکر شده است.

مقدمه

«خواب را از دیده این افسانه می سازد جدا»

صائب تبریزی

جهان اسلام از دیرباز، پیوند عمیقی با واقعه عاشورا و آرمان‌های قیام امام حسین^(ع) پیدا کرد و مجموعه‌ای از مفاهیم و اعتقادات ملل حق طلب حول آن نظام یافت و بسیاری از جنبش‌های مذهبی و اجتماعی تحت تأثیر آن شکل گرفت.

یکی از پیامدهای قیام امام حسین^(ع) و شهادت ایشان، تحریک انگیزه اقتدار سیاسی تشیع و تلاش برای ایجاد یک دولت مستقل شیعی بود. سابقه طرح چنین موضوعی به ابتدای امامت امیرالمؤمنین علی^(ع) باز می‌گردد، اما پس از شهادت امام حسین^(ع)، به عنوان یکی از عوامل شکل‌گیری نهضت‌های شیعی در مبارزه با خلفای جور اموی و عباسی دوباره قوت پیدا کرد و چهره جدی و نظامی به خود گرفت و در قرن دوم هجری با قیام ابومسلم خراسانی در ایران به اوج رسید. این نهضت از بُعد فرهنگی برای تربیت و پرورش یک نسل و انتقال ارزش‌ها بدانان و جهت‌دهی به حرکت‌های خود در جامعه به ابزار قدرتمند و پرجاذبه‌ای نیاز داشت که در این زمینه، ادبیات شفاهی و سپس مکتوب بهترین فضای تبلیغاتی ممکن را برای آن فراهم می‌آورد.

با توجه به موضوع گفتار ما، در باورها و آرمان‌های تشیع، امام حسین و اصحاب ایشان پیروز حقیقی میدان جهاد علیه یزیدیان و امویان بودند؛ حال آن‌که پیشکاران یزید در میدان نبرد بر امام

و یاران ایشان غلبه کردند و مدتی بعد محبتان حسینی انتقام خون شهدا را از آنان گرفتند. برای انتقال این باور، مروّجان فرهنگی شیعه با توجّه به محدود قیام‌هایی که پس از عاشورا، به خون‌خواهی امام حسین صورت گرفت، مجموعه روایاتی فراهم آوردند که هستهٔ اولیّهٔ برخی از آن‌ها مثل مختارنامه و ابومسلم‌نامه پس از مدّت کوتاهی از خروج آنان رواج پیدا کرد. هدف این قبیل روایات داستانی، تصویر جامعه‌ای آرمانی بود که در آن امویان، مروانیان، قاتلان امام و هواداران آنان مجازات شوند و دولتی شیعی بر سر کار آید.

مبارزهٔ فرهنگی نهضت‌های شیعی در ایران و متعاقباً رواج اصول فکری و انعکاس تبلیغات آنان در ادب فارسی، به سبب نارضایتی اهل عصر از خلفای اموی و عباسی بسیار مورد توجّه بود و غلبگی و رواج شاهنامه نیز سببی شد تا ادیبان توانمند ایرانی هسته‌های اولیّهٔ روایات خون‌خواهان شیعی را شاخ و برگ داده و ضمن انتقال همین باور و برای برجستگی و جوه حماسی و جذب بیشتر مخاطبان، بر موضوع دنباله‌دار انتقام از قاتلان و دشمنان اباعبدالله^(ع) متمرکز شوند.

در آغاز و پیرو همین جریان، مجموعه‌ای پراکنده از انتقام‌نامه‌ها در ادب فارسی به وجود آمد که راوی اغلب در آن‌ها سعی می‌کرد از بیان کلیشه‌ای مقتل و تمرکز بر آن فاصله گرفته و به نقل کارنامهٔ احوال و کردار یکی از سرداران و پهلوانان حقیقی یا خیالی خون‌خواه یا بعدها هواخواه شیعی بپردازد. گرمی بازار حماسه‌های شیعی تا جایی پیش رفت که به گواه همین روایات، به انتقام خون هفتاد و دو یار امام حسین^(ع)، هفتاد و دو خروج شیعی علیه دستگاه ناحق خلافت صورت پذیرفت و مجموعهٔ داستانی مدوّنی هم تحت عنوان «هفتاد و دو خروج» به نقل اخبار آنان می‌پرداخت.

علی‌رغم اشارات متعدّدی که به این موضوع شده، تا امروز نسخه‌ای از مجموعه دفتر هفتاد و دو خروج به دست نیامده، ولی از میان بزرگ‌ترین انتقام‌نامه‌های ادب فارسی که بی‌تأثیر از همین مجموعه اخبار نیز نبوده‌اند، سه حماسهٔ منشور مسیب‌نامه، مختارنامه و ابومسلم‌نامه برجستگی و شهرت زیادی پیدا کردند. هر یک از این سه‌گانه‌ها ضمن حفظ پیوند فکری با یکدیگر، چند داستان فرعی دیگر را نیز درون خود پرورده‌اند.

به عنوان مثال، هر چند ابومسلم‌نامه کاغذ اخبار آخرین خروج شیعی است و دنبالهٔ جریان خروج مسیب و مختار ثقفی محسوب می‌شود، اما کار قیام با قتل ناجوانمردانهٔ ابومسلم خاتمه نیافته و حول آن چند داستان فرعی دیگر نیز مانند مضراب‌شاه‌نامه، زمجی‌نامه، کوچک‌نامه و... خلق شده‌اند و هر یک از این دفاتر شرح کردار فرزندان و فرزندزادگان شخصیت‌های محوری ابومسلم‌نامه محسوب می‌شوند.

مسیب‌نامه، حماسه‌ای است در گزارش خروج مسیب خزاعی و مصاف‌های او با یزید و دیگر کارگزاران اموی و مروانی. آرمان قیام خون‌خواهان شیعی در مسیب‌نامه، سرکوب یزید و آزادی امام زین‌العابدین^(ع) و اهل بیت ایشان از بند و باز پس‌گیری رئوس شهادت و برگرداندن سرها به مزار هر یک از ایشان است. پس از مسیب، ادامهٔ خروج منتقمان در مختارنامه به اوج می‌رسد و اعوان و انصار یزید به دست مختار مجازات می‌شوند و نهایتاً در ابومسلم‌نامه طومار خلفای اموی و مروانی به دست سردار خراسانی در هم پیچیده می‌شود، اما بر اثر وقایعی جریان اقتدار سیاسی تشیع مسیر دیگری پیش می‌گیرد. گاه مسیب‌نامه در برخی دست‌نوشته‌ها، مختارنامه را نیز در بر می‌گیرد و این گونهٔ اخیر به سبب حضور توأمان دو منتقم، جذابیّت دوچندانی پیدا کرده است.

مسیب‌نامه برخلاف نام‌آشنایی امروزی مختارنامه و ابومسلم‌نامه و با وجود چند چاپ کم‌بهای سنگی و سربی از آن، چنان‌که باید در دسترس عموم فارسی‌زبانان ایران قرار نگرفت و بی‌جهت هم نیست که دیگر به دست فراموشی سپرده شده باشد، حال آن‌که در این روزها، تراجم مسیب‌نامه در کشورهای مسلمان همسایه به چاپ‌های چندمین خود رسیده است.

از آن‌جایی که یکی از مقبول‌ترین روایت‌های مسیب‌نامه از قول ابوطاهر طرسوسی فراهم آمده است، این کمینه خدمتگزار ادب فارسی بسیار کوشید تا در این پژوهش برای نخست بار، طبعی آبرومند از مسیب‌نامهٔ ابوطاهر طرسوسی به دست دهد تا مگر علاقمندان خوش‌قریحه را گلی از این درخت تناور به دست رسد؛ پس از بررسی چاپ‌های ناساز و بازاری مسیب‌نامه که نایاب، موزه‌ای و از یاد رفته هم قلمداد می‌شدند، عدم ارتباط آن‌ها با نقل ابوطاهر طرسوسی مشخص شد و برای جبران این فقر متنی، تصحیح روایت مسیب‌نامه آغاز شد.

در آغاز راه پژوهش، مطالعه و تحقیق تنها معطوف به تصحیح مسیب‌نامهٔ ابوطاهر طرسوسی بود، اما پس از بررسی فهرس نسخ خطی و برآورد دست‌نوشته‌های مسیب‌نامه و جمع‌آوری تصاویر اوراق آن، برای نخستین بار از اتفاق، تحریرهای بزرگ و شگفت مسیب‌نامه نیز به دست آمد که متعلق به اقلیم آسیای میانه بود. در این احوال، با بررسی دقیق‌تر داده‌ها مشخص شد که علاوه بر ابوطاهر طرسوسی، چندی دیگر نیز به نقل مسیب‌نامه اشتغال داشته‌اند.

هر چند گونهٔ نویافتهٔ مسیب‌نامهٔ آسیای میانه طرف نسبت با نقل ابوطاهر نیست، ولی به حق در مقایسه با تحریرهای متأخر و کوچک، صورتی نظام‌یافته‌تر از مسیب‌نامه عرضه کرده و بی‌توجهی نسبت به تصحیح و انتشار آن اهمالی نابخشودنی به شمار می‌آید، لذا در این تصحیح، دو روایت هم‌نام ولی نسبتاً ناهمگن از مسیب‌نامه به دست داده شده که یکی از آن‌ها تألیف محمد بقای

وارس بخاری و دیگری نقل احتمالی ابوظاهر طرسوسی از اخبار مسیب است. از دو روایت مذکور، تألیف وارس بخاری به گونهٔ دری زبان فارسی و نقل طرسوسی به فارسی معیار رایج در ایران پهلو می‌زند و هر دو نثری شیوا و دلپذیر دارند. نگارنده بر آن است که مقایسهٔ دو گونهٔ زبانی فارسی دری و معیار رایج در ایران، آن هم در قالب نثر داستانی فواید متعددی به دنبال داشته و زمینهٔ پاگشایی برخی یافته‌های جدید ادبی و زبانی خواهد بود. در این انگاشته، مسیب‌نامه پس از چاپ اسکندرنامهٔ مولانا یوسف و بطلال‌نامهٔ سومین گام در بستر انتشار توأمان روایت‌های فارسی آسیای میانه و ایران به شمار می‌آید.

حمد و سپاس پروردگار متعال را که مرا در محرم سال ۱۳۹۳ به تصحیح مسیب‌نامه مشتاق و رهنمون ساخت و هم از رهرو این عنایت بود که سرانجام در محرم سال ۱۳۹۷، پس از چهار سال تلاش مداوم و پرمشقت، متن مصحح مسیب‌نامه به فالی فرخ قران یافت.

اعتراف می‌کنم که انگیختگی و بی‌آرامی نگارنده در تصحیح مسیب‌نامه بیش از هر چیز، مرهون حماسهٔ دلپذیر ابو مسلم‌نامه و مقدمهٔ مسبوط و روشمند مصحح آن بوده است؛ بدین بهانه از راهنمایی‌های استاد دانشورم، جناب آقای دکتر حسین اسماعیلی تشکر می‌کنم. فرزادگانگی مرا در پیمایش این مسیر یاری دادند که اگر نبود دهش دانش و مروّت ایشان، مسیب‌نامه صورتی شایسته پیدا نمی‌کرد؛ مراتب قدردانی و سپاس خود را از سروران ادب‌دان و ارجمند، آقایان دکتر حسن ذوالفقاری (مرکز تحقیقات زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس)، دکتر محسن پورمختار (دانشگاه ولیعصر رفسنجان) و نیز سرکار خانم دکتر لیلا رضایی (دانشگاه خلیج فارس) ابراز می‌دارم که فریادرس من در فراهم آوردن برخی نسخ مورد نیاز بودند.

انتشار مسیب‌نامه در بنیاد موقوفات شادروان دکتر محمود افشار یزدی، به حسن نظر و پیشنهاد استاد ارجمند، دکتر سجّاد آیدنلو و پامردی مدیر مدبّر و مهرورز انتشارات بنیاد، دکتر محمد افشین‌وفایی محقق شد. از بن جان، بهروزی و شادکامی ایشان را از ملک مّتان خواهانم، تا باد چنین بادا.

م.ج.گ

کرج - اردیبهشت ۱۳۹۸